

DOI: [https://doi.org/10.58253/2078-1628-2025-2\(34\)-036](https://doi.org/10.58253/2078-1628-2025-2(34)-036)

УДК 368.012.1:658.15
JEL G22, G32

Олена Сергіївна ЖУРАВКА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва,
Сумський державний університет
м. Суми, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-1548-1674>
o.zhuravka@biem.sumdu.edu.ua

Аліна Олександрівна ГОЛИК

здобувачка вищої освіти,
Сумський державний університет
м. Суми, Україна

 <https://orcid.org/0009-0002-2063-6674>
a.holyk@student.sumdu.edu.ua

Міла Юріївна РАЗІНЬКОВА

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного туризму
та готельно-ресторанного бізнесу,
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-1590-7428>
kaf_mev@ukr.net

Антон Вадимович ГРИЦЕНКО

кандидат економічних наук, докторант,
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-8986-0714>
kaf_mev@ukr.net

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СТРАХОВОГО ПОРТФЕЛЯ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Анотація. У статті досліджуються підходи до управління ризиками страхового портфеля страхової компанії в умовах трансформації регуляторного середовища та макроекономічних викликів. Проаналізовано

впровадження моделі трьох ліній захисту відповідно до вимог Національного банку України, яка забезпечує чіткий розподіл відповідальності між операційними підрозділами, функціями управління ризиками та комплаєнсу, а також внутрішнім аудитом. Розглянуто методи оцінки страхових ризиків, включаючи метод середніх величин, метод відсотків та метод індивідуальних оцінок, а також кількісні та якісні методи оцінки страхового портфеля. Досліджено динаміку страхового ринку України за період 2022-2024 років, яка характеризується зростанням валових страхових премій, підвищенням рівня виплат та скороченням кількості страхових компаній, що свідчить про консолідацію ринку та посилення вимог до якості управління страховими портфелями. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до управління ризиками, який поєднує андеррайтингову політику, продуктову стратегію, стратегічне планування портфеля та використання сучасних технологій для забезпечення довгострокової ефективності страхової компанії. Визначено перспективи подальших досліджень у напрямі удосконалення методів кількісної оцінки ризиків, інтеграції цифрових технологій та оптимізації перестрахових стратегій.

Ключові слова: *страхова компанія, страховий портфель, андеррайтинг, модель трьох ліній захисту, оцінка ризиків, управління ризиками, перестраховування, фінансова стійкість страховика.*

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану, макроекономічної нестабільності та трансформації регуляторного середовища управління ризиками страхового портфеля (СП) набуває особливої актуальності. Повномасштабна війна, інфляційний тиск, зростання частоти й важкості наслідків страхових подій суттєво підвищили ризикове навантаження на страховий портфель і загострили проблему фінансової стійкості та платоспроможності страхових компаній.

Запровадження нового Закону України «Про страхування» з 1 січня 2024 року та впровадження Національним банком України (НБУ) моделі трьох ліній захисту зумовили перегляд підходів до формування й управління страховим портфелем як ключовим об'єктом ризик-менеджменту [5]. Зазначена модель передбачає чіткий розподіл відповідальності між операційними підрозділами, функціями управління ризиками та комплаєнсу і внутрішнім аудитом, що забезпечує комплексний контроль ризиків та відповідність європейським стандартам страхового нагляду.

Зростання страхових премій на тлі підвищення рівня виплат і концентрації ринку загострює проблему якості страхового портфеля, а неефективна тарифна

політика, антиселекція ризиків і недостатній перестраховий захист посилюють загрози стабільності страхової діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління страховим портфелем і ризиками страхових компаній широко розглянуто в працях науковців. Зокрема, О. Пономарьова та В. Тихонова звертають увагу на диверсифікації СП як інструменті зниження ризиків [4]. І. Рудь і В. Рудь досліджують підходи до оптимізації страхового портфеля з урахуванням ступеня ризику [6]. Кількісні методи оцінки ризиків, зокрема Value at Risk, проаналізовано в дослідженні О. Павлюка та Т. Мельник [2]. Аналітичні матеріали НБУ доповнюють наукові праці актуальними статистичними даними щодо стану страхового ринку [9].

Метою статті є дослідження та узагальнення теоретичних підходів до управління ризиками страхового портфеля страхової компанії в умовах воєнного стану, макроекономічної нестабільності та посилення регуляторних вимог.

Викладення основного матеріалу дослідження. Управління ризиками страхового портфеля є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та довгострокової ефективності страхової компанії. В умовах воєнного стану, макроекономічної нестабільності та радикальних змін у регуляторному середовищі традиційні підходи до формування й контролю страхового портфеля виявляються недостатніми, що зумовлює необхідність їх перегляду та адаптації до сучасних викликів.

У науковій літературі поняття страхового портфеля трактується неоднозначно. Наприклад, О. Пономарьова, В. Тихонова та К. Билименко розглядають страховий портфель як інструмент встановлення фактичної кількості застрахованих об'єктів або діючих договорів страхування [4]. І. Рудь та В. Рудь визначають страховий портфель як сукупність страхових ризиків, які страхова компанія приймає на страхування відповідно до цілей своєї діяльності [6].

Тобто страховий портфель доцільно розглядати не лише як кількісну сукупність договорів або ризиків, а як інтегровану систему, що відображає результати андеррайтингової політики, тарифоутворення, перестраховування, агентських продажів та загальної стратегії управління ризиками страхової компанії.

Актуальність управління ризиками страхового портфеля посилюється сучасними тенденціями розвитку страхового ринку України. У 2022–2024 роках ринок демонструє зростання валових страхових премій, що у 2024 році досягли 53,1 млрд грн, водночас спостерігається стрімке скорочення кількості страхових компаній та зростання рівня страхових виплат до 39,3% [8]. Така динаміка свідчить про підвищення концентрації ринку та загострення проблеми якості

страхових портфелів, оскільки зростання премій супроводжується підвищенням збитковості та тиском на фінансові результати страховиків.

Особливе значення у цьому контексті мають нові регуляторні вимоги, запроваджені Національним банком України. Набрання чинності з 1 січня 2024 року Закону України «Про страхування» та відповідних постанов НБУ передбачає побудову системи управління ризиками страховиків відповідно до моделі трьох ліній захисту [5]. Зазначена модель забезпечує чіткий розподіл відповідальності між операційними підрозділами (перша лінія), функціями управління ризиками та комплаєнсу (друга лінія) і внутрішнім аудитом (третья лінія), що дозволяє комплексно контролювати ризики страхового портфеля на всіх рівнях управління.

Застосування моделі трьох ліній захисту безпосередньо визначає підходи до формування, оцінки та оптимізації страхового портфеля страхової компанії. На рівні першої лінії захисту здійснюється формування страхового портфеля шляхом відбору страхових ризиків, встановлення тарифів та визначення структури портфеля за класами страхування з урахуванням допустимого рівня збитковості. Саме на цьому рівні закладаються базові параметри якості страхового портфеля.

Друга лінія захисту забезпечує розробку, впровадження та контроль за реалізацією політики управління страховим портфелем, зокрема андеррайтингової, перестрахової та диверсифікаційної стратегій, здійснює оцінювання концентрації ризиків, моніторинг ключових показників збитковості, а також контроль відповідності структури страхового портфеля визначеним рівням прийняттого ризику страхової компанії.

Третя лінія захисту здійснює оцінку ефективності управління страховим портфелем, виявляє системні відхилення у його структурі, рівні збитковості та адекватності перестрахового захисту, а також формує рекомендації щодо коригування політики управління ризиками страхового портфеля.

Тобто модель трьох ліній захисту забезпечує комплексне управління СП на всіх етапах його формування, моніторингу та оптимізації, що є ключовою умовою фінансової стійкості страхової компанії.

Для впровадження нових правил управління ризиками страховики мали перехідний період до 1 липня 2024 року. Протягом цього часу компанії повинні були розробити та затвердити внутрішні документи щодо системи управління ризиками, створити відповідні підрозділи або призначити відповідальних осіб, а також запровадити процедури ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків. Недотримання цих вимог могло призвести до застосування заходів впливу з боку НБУ, включно з відкликанням ліцензії.

Аналіз страхового ринку України за 2022–2024 роки свідчить про консолідацію та збільшення концентрації гравців на тлі загального зростання

обсягів діяльності. Кількість учасників ринку продовжує скорочуватися: станом на кінець 2024 року зареєстровано 65 страхових компаній – 55 non-life - страховиків та 10 life - страховиків. За рік із Державного реєстру було виключено 36 компаній, у тому числі 10 у четвертому кварталі. Основною причиною цього стало запровадження у липні 2024 року, в умовах найгострішої воєнної та економічної кризи в країні, нових вимог до капіталу та платоспроможності страховиків, що призвело до суттєвого скорочення кількості учасників страхового ринку та зниження рівня конкуренції. Ключові показники вітчизняного страхового ринку наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові показники страхового ринку України 2022–2024 рр., млн грн

Показник	2022	2023	2024	Зміна (+/-)
Валові премії	39661,8	47014,7	53252,8	13591,0
Валові страхові виплати	13001,4	16867,3	20919,9	7918,5
Рівень виплат валовий, %	32,8	35,9	39,3	6,5
Чисті премії, млрд грн	38515,0	46011,0	48734,2	10219,2
Чисті страхові виплати	12810,9	16736,1	18981,0	6170,1
Рівень чистих виплат, %	33,3	36,4	38,9	5,6
Активи страховиків, млрд грн	70298,3	74412,2	65688,1	-4610,2
Кількість СК загалом	128	101	65	-63
Кількість non-life СК	116	89	55	-61
Кількість life СК	12	12	10	-2

Джерело: [10].

Динаміка показників демонструє неоднорідні процеси: зростання валових премій свідчить про розвиток галузі, тоді як скорочення кількості учасників та збільшення рівня виплат до 39,3 % сигналізує про структурні виклики та наближення до критичної межі рентабельності для багатьох страховиків.

Ці тенденції підкреслюють важливість ефективного управління страховим портфелем та ретельної оцінки ризиків. Саме для цього страховики застосовують різні методи оцінки страхового ризику, що дозволяють формувати адекватні тарифи, контролювати збитковість і забезпечувати фінансову стійкість компанії.

Для оцінки ризиків страхового портфеля страховики використовують три основні методи. Метод середніх величин передбачає групування ризикових об'єктів за схожими характеристиками для створення аналітичної бази, базуючись на статистичних даних про збитковість. Наприклад, при страхуванні КАСКО автомобілі поділяють за маркою, моделлю, роком випуску, потужністю двигуна та регіоном експлуатації. Метод відсотків дозволяє гнучко коригувати базовий тариф через знижки та надбавки залежно від індивідуальних особливостей об'єкта страхування, таких як встановлення охоронних систем,

безаварійна історія або високий ризик експлуатації. Метод індивідуальних оцінок застосовується для унікальних або складних ризиків, які потребують детального аналізу об'єкта, оцінки технічної документації, систем безпеки та можливих сценаріїв збитків, на основі чого формується індивідуальний тариф [1].

Кількісна оцінка ризиків здійснюється через Value at Risk (VaR), що відображає максимально можливі збитки портфеля активів за певний період із заданим рівнем ймовірності. VaR доповнюється стрес-тестуванням, яке моделює екстремальні сценарії, включно з катастрофічними подіями або одночасною реалізацією кількох негативних факторів [2].

Для оцінки ефективності портфеля використовуються такі показники, як коефіцієнт збитковості (Loss Ratio), коефіцієнт виплат (Payout Ratio), коефіцієнт однорідності портфеля та комбінований коефіцієнт (Combined Ratio). Вони дозволяють контролювати рівень збитковості, ефективність андеррайтингу та операційні витрати [7].

Якісні методи аналізу страхового портфеля включають експертну оцінку ризиків, SWOT-аналіз та сценарний аналіз, що дає змогу здійснювати поглиблену оцінку ризикових факторів і їх впливу на структуру та дохідність страхового портфеля.

Управління ризиками страхового портфеля здійснюється комплексно і передбачає поєднання кількох стратегій та методів. Одним із ключових підходів є диверсифікація, яка дозволяє зменшити фінансові втрати через надмірну концентрацію ризиків, розподіляючи зобов'язання між різними видами страхових продуктів, розширюючи діяльність у різних регіонах і змінюючи клієнтські сегменти. Важливу роль відіграє продуктова стратегія, яка передбачає збалансоване поєднання страхування видів особистого страхування, майнового та відповідальності для мінімізації залежності від окремих видів страхування.

Андеррайтинг здійснює систематичну оцінку ризиків клієнтів та страхових продуктів, що забезпечує ефективний контроль потенційних збитків і підтримку фінансової стійкості страхової компанії. Стратегічне планування страхового портфеля передбачає аналіз унікального профілю ризиків та фінансового стану страховика з урахуванням макроекономічних, регуляторних і ринкових чинників, а також індивідуальної толерантності до ризику. Для обґрунтованого прийняття рішень і підвищення ефективності управління застосовуються сучасні технології та інноваційні фінансові інструменти, що дозволяє адаптувати портфель до кризових умов і забезпечує його стійкість та прибутковість.

Використання аналітичних програм і технологій штучного інтелекту для моніторингу, прогнозування та управління ризиками страхового портфеля набуває дедалі більшого поширення та дає змогу страховим компаніям оперативно реагувати на зміни ринкового середовища.

Контроль агентських каналів продажу є важливим інструментом управління ризиками страхового портфеля, оскільки безпосередньо впливає на якість залучених ризиків, рівень збитковості, структуру портфеля та фінансову стійкість страхової компанії. Через механізми контролю агентських каналів продажу страхова компанія може регулювати галузеву, регіональну та продуктову диверсифікацію; обмежувати концентрацію ризиків; спрямовувати агентів на продаж пріоритетних та більш рентабельних продуктів.

Регулярний моніторинг ризиків і коригування структури портфеля дозволяють враховувати зміни у економічному та регуляторному середовищі, підтримуючи фінансову стабільність компанії та захист страхувальників від непередбачуваних ризиків [3; 9].

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що ефективно управління ризиками страхового портфеля потребує комплексного підходу, який передбачає застосування моделі трьох ліній захисту, сучасних методів оцінки ризиків, ефективного андеррайтингу, диверсифікації та перестраховування, а також посиленого контролю агентських каналів продажу. Застосування статистичних і індивідуальних методів андеррайтингу, кількісних і якісних показників оцінки портфеля, Value at Risk (VaR) та стрес-тестування сприяє зниженню збитковості та підвищенню фінансової стійкості страхової компанії.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з удосконаленням кількісних методів оцінки ризиків, інтеграцією передових аналітичних і цифрових технологій у процеси андеррайтингу та управління портфелем, а також оптимізацією перестрахових стратегій з метою підвищення прозорості та рентабельності страхових операцій.

Список використаних джерел:

1. Крушинська А., Корба В., Терлич А. Управління ризиками в системі фінансового менеджменту страховика. *Фінансовий простір*. 2024. 1-2 (53), С. 90–99.
2. Павлюк О., Мельник Т. Аналіз найпоширеніших методів розрахунку «Value at risk, var». *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 3(44). С. 43–49.
3. Пономаренко О. В., Ясінський О. Р. Оптимізація страхового портфелю в умовах сучасних фінансових викликів. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2024. №105. С. 150-162.
4. Пономарьова О. Б., Тихонова В. В., Билименко К. А. Диверсифікація страхового портфеля в умовах змінного внутрішнього середовища. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 14. С. 842–845. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/167.pdf>

5. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
6. Рудь І. Ю., Рудь В. О. Оптимізація портфеля страхової компанії з врахуванням ступенів ризику. *Молодий вчений*. 2019. № 3 (67). С. 187–190.
7. Analyzing insurance companies. CFA, FRM, and Actuarial Exams Study Notes. URL: <https://analystprep.com/study-notes/cfa-level-2/analyzing-insurance-companies>
8. Страховий ринок України – підсумки 2024. Forinsurer. URL: <https://forinsurer.com/news/25/04/01/44775>
9. Основні ризики страхового ринку України (за підсумками роботи у 2024 році). Українська асоціація ризик-менеджерів України. URL: <https://ukrarm.org/osnovni-riziki-strahovogo-rinku-ukraini-za-pidsumkami-roboti-u-2024-roci/>
10. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

Olena ZHURAVKA

Ph.D. in Economics, Associate Professor
Associate Professor of Department of Financial Technologies and Entrepreneurship,
Sumy State University,
Sumy, Ukraine
 <https://orcid.org/0000-0002-1548-1674>
o.zhuravka@biem.sumdu.edu.ua

Alina HOLYK

Student,
Sumy State University
Sumy, Ukraine
 <https://orcid.org/0009-0002-2063-6674>
a.holyk@student.sumdu.edu.ua

Mila RAZINKOVA

Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of Department of International Tourism and
Hotel and Restaurant Business,
University of Customs and Finance,
Dnipro, Ukraine
 <https://orcid.org/0000-0002-1590-7428>
kaf_mev@ukr.net

Anton GRYTSENKO

Ph.D. of Economics, Doctoral Student,
University of Customs and Finance,
Dnipro, Ukraine

 <https://orcid.org/0000-0002-8986-0714>
kaf_mev@ukr.net

RISK MANAGEMENT OF THE INSURANCE PORTFOLIO OF AN INSURANCE COMPANY

Abstract. *The article examines approaches to risk management of an insurance company's insurance portfolio in the context of the transformation of the regulatory environment and macroeconomic challenges. The implementation of the three lines of defense model in accordance with the requirements of the National Bank of Ukraine is analyzed, which ensures a clear division of responsibility between operating units, risk management and compliance functions, as well as internal audit. Methods for assessing insurance risks are considered, including the average value method, the percentage method and the individual assessment method, as well as quantitative and qualitative methods for assessing the insurance portfolio. The dynamics of the Ukrainian insurance market for the period 2022-2024 are studied, which is characterized by an increase in gross insurance premiums, an increase in the level of payments and a reduction in the number of insurance companies, which indicates market consolidation and increased requirements for the quality of insurance portfolio management. The need for a comprehensive approach to risk management, which combines underwriting policy, product strategy, strategic portfolio planning and the use of modern technologies to ensure the long-term effectiveness of the insurance company, is substantiated. Prospects for further research in the direction of improving methods for quantitative risk assessment, integration of digital technologies and optimization of reinsurance strategies are identified.*

Keywords: *insurance company, insurance portfolio, underwriting, three lines of defense model, risk assessment, risk management, reinsurance, financial stability of the insurer.*